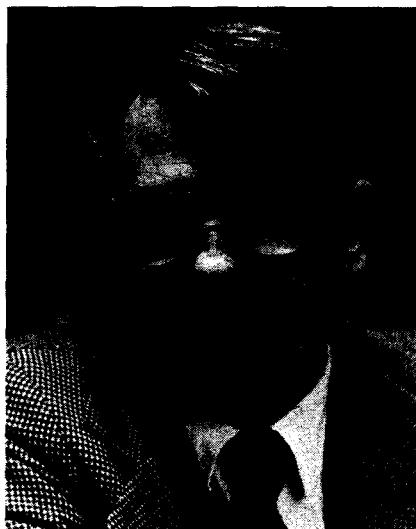

Retoriek en rationaliteit

Economische politiek komt tot stand in een spanningsveld tussen *machtsvorming* en *machtsuitoefening*. Machtsvorming – het winnen van voldoende parlementaire steun voor de verwerving van regeringsmacht – lijkt een retoriek te vereisen die problemen versimpelt om brede lagen van de bevolking aan de zegekar te binden. Voor het winnen van verkiezingen is het oproepen van illusies in eerste instantie vaak voldoende. De uitoefening van regeringsmacht vraagt om meer. Een legitimerende verkiezingsuitslag is een noodzakelijke voorwaarde, maar daarna gaat het om het omzetten van woorden in daden. Daarbij is het speelveld teruggebracht van de stemgerechtigde bevolking tot de kleinere kring van professionals, pressiegroepen en politieke tegenspellers, die zich bewijzen in hun mindere gevoeligheid voor retoriek, en althans proberen de valkuilen van de illusiepolitiek af te dekken met een netwerk van rationalistisch doel-middel denken. Bovendien vraagt de *continuering* van macht op den duur toch om tastbare resultaten, want anders roept er vroeg of laat een klein rotjongetje dat de keizer geen kleren aan heeft. Anders gezegd, in een dynamisch proces is het beleidsresultaat mede bepalend voor de machtsvorming in een volgende periode.

Ook in de *Miljoenennota 1985* is de spanning tussen de vorming, de uitoefening en de continuering van macht herkenbaar, en daarmee ook de spanning tussen retoriek en rationaliteit. Niet dat de derde dinsdag dit jaar een slecht stuk heeft opgeleverd. Het blijft natuurlijk een politiek geschrift, vol illusies over de evenwichtstendenties in het prijsmechanisme dat ons, eenmaal ontdaan van regulerende ketenen en de overlast van een te groot ruimtebeslag van de collectieve sector, op eigen kracht weer volledige werkgelegenheid zal brengen. Maar de analytische eenzijdigheid die de nota de laatste jaren ontierde wordt afgezwakt nu niet meer een sluitpost als het financieringstekort als de voornaamste doelvariabele wordt aangemerkt, maar de collectieve-lastendruk en het beslag van de collectieve sector. Dat is een meer rationele invalshoek voor wie onze economie wil herstructureren met de particuliere sector als motor voor de groei.

Minder fraai is de hardnekkigheid waarmee de Miljoenennota de bestedingszijde als stiefkind van de kringloop blijft behandelen. Natuurlijk moeten we doorgaan met kostenmatiging, en natuurlijk moet de

consumptie terugtreden om ruimte te maken voor meer investeringen. De vraag is alleen of dat moet (en kan) binnen een miserabel groeipercentage van 2 voor de productie en 1 voor het beschikbaar nationaal inkomen. De binnenlandse besparingen zijn echt geen knelpunt, maar de gedachte dat wat meer afzetperspectief voor de niet op export gerichte sectoren de investeringen daar wel eens zo sterk zou kunnen prikkelen dat de gewenste herschikking ex post tot stand zou kunnen komen bij een hoger nationaal inkomen, blijft krampachtig onbesproken. Op blz. 29 wordt toegegeven dat van de binnenlandse consumptie „voorlopig vrijwel geen bijdrage aan de economische groei (mag) worden verwacht” en „voorshands evenmin een impuls van enige betekenis” uit zal gaan op de investeringsactiviteit, en vervolgens wordt in één en dezelfde adem beweerd dat de vrees voor een duale ontwikkeling tussen de binnenlandse en de op export gerichte sector „in strijd (is) met de economische werkelijkheid”. Een retorisch hoogstandje.

Gelukkig gelooft de heer Ruding zijn eigen sprookjes niet, en heeft hij de keizer uit voorzorg toch maar iets aangetrokken. Wie tussen de regels door zoekt naar het werkelijke beleid, ziet dat de bestedingskant niet is vergeten. Er wordt stiekum een beetje gestimuleerd, door ontsparing in de sociale fondsen (dat kan tenminste zonder de cosmetica in de war te brengen, want die fondsen zijn niet geconsolideerd met het financieringstekort). De lastenverlichting voor het bedrijfsleven wordt grotendeels verlegd van een verlaging van de vennootschapsbelasting naar een gedeeltelijke overname van werkgeverspremies, een maatregel die vooral de (relatief arbeidsintensieve) binnenlandse productie en bestedingen ten goede komt. En ook via het belasting- en premiebeleid wordt gepoogd de koopkracht zo'n beetje te handhaven.

Toch is dat allemaal niet genoeg. Nu de kostenontwikkeling en de inflatie in rustiger vaarwater zijn gekomen, de winstontwikkelingen en het investeringsklimaat aanzienlijk zijn verbeterd en de gulden naar appreciatie neigt, is er ruimte voor een minder restrictief beleid. Niet door het

uitstellen van structureel wenselijke ombuigingen (o heden neen), maar door een wat verdergaande lastenverlichting, of althans een verdere *verlegging* van lasten op arbeid naar lasten op kapitaal. Want de binnenlandse koopkrachtontwikkeling en het bijbehorende investeringsperspectief zijn nog kwetsbaarder dan de Miljoenennota toegeeft. Het hele verhaal is doorgerekend op een dollarkoers van f. 3. En die hoeft maar, gemiddeld, op f. 3,30 te blijven staan om de koopkrachtontwikkeling door de hogere geïmporteerde inflatie op nul te laten zetten. Place your bets.

Aan de technische competentie, het beleidsmatige inzicht en de politieke moed van dit kabinet zal geen zinnig mens twijfelen. Waarom dan toch die neiging de fouten van de jaren dertig te herhalen? Allereerst uit angst voor de fouten van de jaren zeventig. Want een deel van de huidige preoccupatie met het aanbod komt van de weeromstuit, denk ik. Van de herinnering aan de wijze waarop het vorige daadkrachtige kabinet, dat van Den Uyl, op inverteideneffecten speelde zonder de aanbodzijde serieus aan te pakken; en uit schaamte voor de verloren jaren onder het geestverwante interregnum Van Agt-Wiegel. (Die schaamte wordt overigens aardig verdrongen; de voorgangers krijgen hun fouten bladzij voor bladzij ingewreven; dit kabinet scoort hoog in zelfverheffing.) Daarnaast uit geloof. De centrum-rechtse politieke cultuur is nu eenmaal anders dan de centrum-linkse: het hoeft niet te verwonderen dat een kabinet van en voor „have's”, die immers altijd goed door de markt bediend zijn, anders over de wisselwerking tussen markt en budget denkt dan een kabinet van en voor „have nots”. En ten slotte is er dan toch de hypotheek van de retoriek, want hoe rationeel je ook bent, gezegd blijft gezegd: prietpraat ten behoeve van machtsvorming blijft je achtervolgen als je die macht ook wilt uitoefenen.

Dergelijke hypotheeken belasten niet alleen het beleid van dit kabinet. Ze zijn een meer algemeen verschijnsel in het politieke bedrijf. Ook de oppositie gaat er onder gebukt, want de spanning tussen rationaliteit en retoriek is duidelijk herkenbaar in de pogingen van de PvdA-fractie om, in de nota van Van Kemenade c.s., de partij voor te bereiden op de uitoefening van regeringsmacht, en de hypotheek die het PvdA-bestuur daarop legt, door in het streven naar een maximale verkiezingsuitslag de kiezers voor te spiegelen dat kool en geit nog wel een beetje gespaard kunnen worden in het economische aanpassingsbeleid. Je zou wensen dat politici en economen aan beide zijden van het spectrum zich de last van dergelijke hypotheeken meer bewust zouden worden. Als dat zo zou mogen zijn, dan is mijn illusie dat normale mensen politiek en economie op den duur weer serieus gaan nemen.

D. J. Wolfson